

Úvaha o obecném právu mezinárodním.

Jiří K o j e c k ý.

I. Listujeme-li v některé ze sbírek mezinárodních smluv, neujdou naší pozornosti tyto skutečnosti: Převážná většina smluv se týká úpravy konkrétních případů, takže to, co je v nich stanoveno, nemůže si činiti nároku na charakter obecně platných norem mezinárodního práva. Sem patří na příklad všechny čistě politické smlouvy (spojenecké a pod.), většina smluv mírových, smlouvy o tak zvaných zájmových sférách a smlouvy o změnách územních. Do druhé skupiny patří smlouvy, které sice rovněž upravují konkrétní případy, avšak případy navzájem hodně obdobné nebo dokonce stejné; postupem času se došlo v těchto smlouvách k pojmové jednotnosti i k jednotnosti díkce a k poměrně dokonalému vymezení pojmů, důležitých pro obecné právo mezinárodní, jež jich buď vůbec nevytvořilo, anebo dobře nevyhranilo. Typickými smlouvami tohoto druhu jsou smlouvy o uznání nového státu, o neutralitě a neutralisaci územní, o mezinárodních řekách a úžinách, o kapitulacích, protektorátech a tak zvaných nájmech cizího území, jakož i smírčí a rozhodčí smlouvy s menším počtem smluvních stran. V třetí skupině pak zbudou takové smlouvy, které uzavřeny jsou velikým počtem smluvních stran a obsahující předpisy všeobecného rázu, vytvořily normy tak širokého okruhu platnosti, že jsou připodobňovány k obecnému právu mezinárodnímu. Sem patří na příklad haagské konvence, vyšlé z mírových konferencí, a úmluva o Společnosti národů. Ačkoliv některé z těchto smluv platí pro téměř všechny státy, nebudeme je v této úvaze zahrnovati do pojmu obecného, to jest pro všechny subjekty mezinárodního práva bez výjimky platného práva, nýbrž do pojmu mezinárodního práva partikulárního, kamž logicky jediné patří.¹⁾

¹⁾ Nepopírám tím nikterak, že potřebám učebnice mezinárodního práva daleko více vyhovuje třídění na obecné a partikulární právo mezinárodní v tom smyslu, že prvé z nich se skládá z norem, jež „platí pro všechny nebo téměř všechny státy“, jak to vyjadřuje Hobza („Úvod do mezinárodního práva mírového“ 1933, str. 23). Dělitko mnou v této studii zachovávané dodržuje v české literatuře Kallab („Slovník veřejného práva

Žádná dnešní psaná norma není součástí obecného práva mezinárodního. Toto se skládá výlučně z norem zvykových a zůstává pravým základem moderního mezinárodního práva.

Oč ovšem omezenější je místní rozsah platnosti norem psaného partikulárního práva mezinárodního, o to snáze je lze obyčejně aplikovati. Jeho normy totiž jsou poměrně přesně vyjádřeny textem a vztahující se na menší počet států, odpovídají zpravidla více místním poměrům. Zvykové normy obecného práva mezinárodního mají sice nejširší prostorovou platnost, avšak jsou nesnadněji aplikovatelné. Jednak proto, že pokud nejsou formulovány všeobecně uznanými kapacitami, trpí malou určitostí obsahu, a jednak proto, že jejich aplikace je často ztížena zvláštnostmi rozdílného prostředí.

Všeobecně známou zvláštností mezinárodního práva — u obecného práva mezinárodního aspoň bez jakýchkoli výjimek — jest, že nezavazuje přímo fysických osob, neboť se obrací výhradně na vlastní subjekty, kterými jsou státy. Právo mezinárodní řídí styky těchto států tím způsobem, že rozhraničuje obvody platnosti jednotlivých vnitrostátních právních řádů. To je příčinou další zvláštnosti mezinárodního práva: v každém právním poměru, jím řízeném, vystupují dva státy, dva rozličné, samostatné právní řády. Funkcí práva mezinárodního je rozhraničiti při tomto styku platnost těchto právních řádů navzájem. Odtud plyne, že základní schema každé právní normy (je-li A, má býti B) u normy obecného práva mezinárodního vypadá tak, že každá z těchto dvou skutkových podstat (podmiňující A i podmíněná B) spadá do okruhu platnosti jiného vnitrostátního právního řádu. Je to následek toho, že obecné právo mezinárodní nezná orgánů exekutivních a výkon práv i povinností přenechává výlučně státům.

Rozbíráme-li pod tímto zorným úhlem normy obecného práva mezinárodního, zjistíme další jejich zvláštnost: nemají vlastního obsahu — jenž by nebyl současně obsahem některého vnitrostátního právního řádu — odvolávají se pouze na obsah norem jednotlivých právních řádů státních. To rovněž plyne z funkce mezinárodního práva, spočívající v rozhraničování jednotlivých právních řádů.

československého“ III, str. 516), z cizích na př. Verdross, který právo pro všechny státy nazývá v š e o b e c n ý m, právo platné pro většinu z nich p a k o b e c n ý m právem mezinárodním (Wörterbuch für Völkerrecht und Diplomatie — dále citován WVD — III, str. 182). Stejně Kelsen „Reine Rechtslehre“, 1934, str. 129.

Rozbor jednotlivých norem obecného práva mezinárodního to blíže osvětlí.

II. 1. Klasická nauka práva mezinárodního vychází z pojmu státního území, které si představuje jako kus světa vnějšího,²⁾ podrobený státní suverenitě. Starší teoretikové měli dokonce za to, že státní území je ve vlastnictví státu a názor tento, zdá se, nepatří ještě do nenávratné minulosti.³⁾ Kritikové těchto starších teorií o státním území poukázali správně na to, že státní území jako část prostoru samo o sobě nemůže být předmětem vědy právní.⁴⁾ Právnicky vzato není státní území ničím jiným, než pomůckou, jíž se určuje územní rozsah platnosti vnitrostátního právního řádu.⁵⁾ Pojem státního území je předpokladem rozsahu územní platnosti vnitrostátního právního řádu. Je však všeobecně známo, že vnitrostátní právní řád v některých případech má platnost mimo státní hranice. Této zvláštnosti snaží se moderní teorie býtí práva tím, že nedefinuje státní území jako zcela výhradný místní rozsah platnosti vnitrostátního právního řádu. Mluví o tom, že platnost vnitrostátního právního řádu je prostorově pojmem státního území omezena „jen zásadně, zpravidla“.⁶⁾

Neurčitost této formulace nás nijak nezarází, když si uvědomíme, že o nic větší určitosti se nedobrala klasická nauka, operující pojmem státního území ve smyslu omezeného kusu vnějšího světa, vymezeného státními hranicemi. Tyto státní hranice, ve skutečnosti všude jen pomyslné, jest si nutno představit jako myšlené nejkratší spojení vždy dvou bodů, vyznačených na dvou bezprostředně za sebou jdoucích meznících. I kdyby toto spojení bylo skutečně na povrchu kůry zemské opravdovou čarou vyznačeno a kdyby byla třeba i tato hranice v podobě plotu do hloubi země a vzhůru do vzduchu prodloužena, neznamenalo by

²⁾ Kelsen upozornil, že nejde o plochu, nýbrž o prostor trojdimensionální („Základy obecné teorie státní“ 1926, str. 40), avšak tu nejde o nový poznatek, nýbrž o domyšlení starého učení o tom, že státní suverenitě podléhá podzemí i vzduch „nad státním územím“.

³⁾ Bustamente se ho přidružuje ve svém systému „Droit international public“ 1934 I, str. 290; neztotožňuje ho ovšem s vlastnictvím ve smyslu práva občanského; mluví o „propriété souveraine“. V německé literatuře Prager užívá názvu „mezinárodní vlastnictví“ („Eigentum und Staatsgebiet“ v Zeitschrift für öffentliches Recht 1930, str. 633).

⁴⁾ Neubauer „Pojem státního území“ 1933, str. 100.

⁵⁾ Weyr „Teorie práva“ 1936, str. 224.

⁶⁾ Weyr na uvedeném místě, Kelsen v „Základech obecné teorie státní“ na str. 40, zcela podobně Schade „Wesen und Umfang des Staatsgebietes“ 1934, str. 112.

to žádného jednoznačného vymezení státního území jakožto té části povrchu zemského, která jest podřízena státní svrchovanosti. Jak již řečeno, je všeobecně známo, že i uvnitř hranic takového státního území může v některých případech cizí stát vykonávat vlastní suverenitu, což platí pro všechny státy navzájem. Kdy je dovolen takový zásah, kdy lze mluvit o dovolené širší prostorové platnosti vnitrostátního právního řádu, určuje právo mezinárodní. Jinak nelze místní rozsah platnosti vnitrostátního právního řádu vymeziti.⁷⁾

Protože pak více státních území nemůžeme jinak studovati než za předpokladu práva mezinárodního, jež jejich hranice určuje, což znamená jinými slovy, že nemůžeme poznávat více právních řádů současně než za předpokladu právního řádu mezinárodního, který určuje prostorový rozsah jejich platnosti, jest omezení této místní platnosti pojmovým znakem jednotlivých vnitrostátních právních řádů. Můžeme tedy pojem státního území ztotožniti prostě s místním rozsahem platnosti vnitrostátního právního řádu.⁸⁾

2. Je-li prostorová platnost vnitrostátního právního řádu v mezích státního území normálním rozsahem platnosti tohoto právního řádu, jest jeho platnost mimo tento okruh výjimečným rozsahem této platnosti. Je-li taková rozšířená platnost ve shodě s právem mezinárodním, znamená to, že se opírá o některou normu mezinárodního práva. Toto právo však zná také další rozšíření normálního, obvyklého rozsahu platnosti vnitrostátního právního řádu; děje se to v míru formou okupace, za války formou debelace.

Okupace je podle klasické nauky osvojovací úkon státu, jímž tento úmyslně získává suverenitu nad územím, jež v dané chvíli není pod suverenitou jiného státu. Normativní obsah této definice vyjadřuje schema: Jestliže stát A rozšíří normální prostorovou platnost svého právního řádu na území, jež není v okruhu normální prostorové platnosti žádného jiného státu, má to stát B, C atd. strpěti.

7) Neubauer se pokusil v citované studii o vymezení jiné a došel k definici: „Státní území“ (ve smyslu práva mezinárodního) „jest onen ohraničený prostor, mimo který podle norem mezinárodního práva nemají normy vnitrostátní ukládati výkon donucovacích aktů státních orgánů“ (str. 99). Právo mezinárodní však, jak dále bude ukázáno, dovoluje někdy, aby vnitrostátní právní normy ukládaly výkon donucovacích aktů státních orgánů též tam, kde nelze mluvit o státním území.

8) To činí Kelsen v „Reine Rechtslehre“ 1934, str. 124.

Území, o kterém je řeč v tomto schématě, není pojmem totožným s pojmem „státního území“. Zde je to kus souše⁹⁾ na rozdíl od moře nebo vzduchu sama o sobě.

Nabytí státního území akcesí ve smyslu klasické nauky není ničím jiným než odrůdou okupace, ať již jde o akcesi přirozenou (na příklad o naplaveninu), nebo umělou (na příklad vysušení — jako se stalo u Zuiderského moře — pomocí umělé hráze).

Anexe území, tvořícího součást jiného státu, provedená jednostranným aktem, není nabývacím titulem podle práva mezinárodního. Jest nedovoleným rozšířením normálního místního rozsahu platnosti vlastního právního řádu do okruhu normální prostorové platnosti právního řádu cizího. Není-li však anexe řádným právním titulem, nelze zavřítí očí před skutečností, že jest jedním ze skutečně uplatňovaných způsobů rozšíření normální prostorové platnosti právního řádu.

Všeobecně se učí, že pozdějším uznáním se strany jiných států může býti původně protiprávní stav anexí vytvořený konvalidován. Bylo by však chybou vyvozovati z toho závěry příznivé pro tak zvanou teorii dokonáných skutků, která nemůže míti v žádném právu místa v tom smyslu, že by se skutek stával právně relevantním jenom proto, že je dokonán.¹⁰⁾ Je však myslitelné, že by mohla nastati právní relevance dokonáného skutku v důsledku právní normy, která by tento účinek stanovila; v takovém případě by se ovšem právní relevance odvozovala od oné normy a nikoli od dokonanosti toho kterého skutku. Jelikož pak obecnému právu mezinárodnímu není nikterak neznámou zásada legitimace fakticky se etablující moci a delegace právního řádu touto faktickou zprvu mocí stanoveného v tom rozsahu, v jakém je tento efektivně účinný,¹¹⁾ nelze jenom tak beze všeho zaujmouti záporného stanoviska k instituci mezinárodního vydržení a k učení těch autorů, kteří uznávajíce možnost vydržení v mezinárodním právu¹²⁾ učí, že u něho *iustus titulus* není

⁹⁾ Mohla by to býti též země pode dnem širého moře, nikoli toto dno samo (Oppenheim „Mezinárodní právo“ I, str. 398, G. Gidel „Le droit international public de la mer“ 1932, str. 508; Schade připouští možnost okupace mořského dna: o. c. str. 35).

¹⁰⁾ Weyr „Idea právní kontinuity a teorie dokonáných skutků“ ve Sborníku věd právních a státních 1916, str. 28, „Teorie práva“ str. 234.

¹¹⁾ Kelsen „Reine Rechtslehre“ str. 71.

¹²⁾ Tak v Bellotově vydání Pitt Cobbetových „Leading cases on international law“ 1922, I, str. 112 se mluví o padesátileté vydržecí lhůtě v mezinárodním právu jako o samozřejmosti, kdežto zase Strupp na př.

nutným předpokladem. S ohledem na neurčitost obsahu norem obecného práva mezinárodního, která je pochopitelná a nevyhnutelná při každém zvykovém právu, není ovšem možno přesně vymeziti podmínky, za nichž se řečená legitimace při anexi může uskutečniti. V podstatě není věc nijak protismyslná, neboť i v právu soukromém existovalo vydržení dříve nežli psaná norma stanovila přesně dobu vydržecí a právní stav tehdy neméně trpěl nejistotou o přesném vymezení podmínek vydržení, jako je tomu dnes při anexi v právu mezinárodním. Historie nás učí, že mezinárodní právní praxe vždycky s něčím podobným počítala, a to tak důsledně, že lze v ní jistě spatřovati *opinionem juris*.

Typickým případem je historie Falklandských ostrovů.¹³⁾ Tyto ostrovy byly okupovány roku 1767 Španělskem (které se dohodou vypořádalo s nároky Francie, jíž bylo souostroví obsazeno již roku 1764, a Anglie, která je obsadila rok po Francii). Roku 1816 vstoupila v práva španělského státu nově ustavená republika Argentina, která určila právní statut ostrovů jako součásti svého státního území, to jest rozšířila na ně normální místní rozsah platnosti svého právního řádu dekretem z roku 1827. Roku 1833 však se ostrovů zmocnila britská válečná loď, jež tam ponechala okupační posádku. Britská vláda vyložila tuto událost jako výkon starých a nepopiratelných práv. Argentina se omezila na diplomatické protesty, na než dala Britanie odpověď roku 1892 — patentem o konstituování ostrovů jakožto britské kolonie. Argentina tento stav výslovně neuznala (ještě před nedávnem vydala poštovní známku s obrazem mapy, na níž byly Falklandy vyznačeny jako součást Argentiny, na britský protest však vzala známku z oběhu). Přes to však nelze souhlasiti s Jézovým názorem, že podle práva Argentina podrží nad ostrovy svou suverenitu tak dlouho, pokud bude trvati britská *usurpace*,

Dnešní stav dobře vystihuje definice Oppenheimova,¹⁴⁾ podle níž vydržení v mezinárodním právu je nabytí suverenity nad územím nepřetržitým a nerušeným vykonáváním suverenity po tak dlouhou dobu, jež je nezbytná, aby se pod vlivem historic-

možnost vydržení v právu mezinárodním vůbec nepřipouští („*Eléments du droit international public*“ 1930, str. 261).

¹³⁾ Vylíčená v Jézově studii „*Sur l'occupation*“ 1896 na str. 75 a násl. Právě tato historie je ovšem sporná. Viz WVD III, heslo *Falklandinseln* v Dodatku.

¹⁴⁾ o. c. I str. 351.

kého vývoje vytvořilo obecné přesvědčení, že daný stav věci je v souhlase s mezinárodním pořádkem. Právnicky je ovšem neurčitá, ale jako dobré vystižení obsahu toho, co jsme shora nazvali opinio iuris, potvrzuje aspoň to, že nelze-li mluvit při anexi v mezinárodním právu o vydržení jakožto přesné období vydržení soukromoprávního, nelze popřít pro obor práva mezinárodního období instituce vydržení jakožto korektivu, vyrovnávajícího rozdíly mezi jednou založeným právním stavem a faktickými změnami. V tom smyslu se tento korektiv podobá anebo dokonce spadá v jedno s Verdrossem formulovaným „subsidiárním vykládacím prostředkem“, kterým je tomuto spisovateli v právu mezinárodním spravedlnost a slušnost.¹⁵⁾

Formy řádného institutu mezinárodního práva dochází anexe tehdy, je-li debelací, to jest jednostrannou okupací cizího státního území po vojenském zničení protivníkově. Patří tedy debelace do mezinárodního práva válečného. Schema jejího normativního obsahu je toto: Jestliže stát A vede válku, aniž by tím porušoval nějaký svůj závazek, a jestliže po vojenském zničení svého protivníka, státu B, anektuje jeho státní území, t. j. rozšíří místní normální rozsah platnosti svého právního řádu do normálního místního rozsahu platnosti právního řádu státu B, přestává býti stát B subjektem práva mezinárodního a státy C, D atd. to mají strpěti. Tím, že jest debelace rozšířením místního rozsahu právního řádu jakožto normálního, liší se od válečné okupace. Z téhož důvodu není debelace dokonána ani úplným obsazením protivníkově území — jak ukazuje případ Černé Hory za světové války — ani jeho vojenským zničením samým, nýbrž teprve prohlášením o anexi, jemuž ovšem musí předcházeti podmínky prve zmíněné: vojenské zničení nepřítelova a obsazení jeho území.

3. Státní území, pokud je chápáno jako skutečný prostor, v němž platí zpravidla výlučně vnitrostátní právní řád, neskládá se jenom ze suché země. Kromě vzduchových prostor nad ním patří k němu též řeky (a to i tak zvané mezinárodní řeky), jezera a kanály, tak zvané teritoriální moře a pobřežní moře. Chápeme-li státní území jako normální místní rozsah platnosti práv-

¹⁵⁾ WVD I 424 u hesla Gleichberechtigung der Staaten a III, str. 294, heslo Völkerrechtsquellen.

V podobném smyslu mluví o spravedlnosti Kallab, jemuž je tato principem logickým, nikoli mravním, zásadou jednotnosti v posuzování skutečnosti, požadavkem, kterým jest se řídit jak v praktickém právnictví, tak i ve vědě právní („Positivní právo a princip spravedlnosti“ v Časopise pro právní a státní vědu 1921, str. 242).

ního řádu vnitrostátního, musíme připočítati k částem území v předchozí větě vypočteným ještě národní lodě na širém moři a národní letadla nad širým mořem, jakož i kabely na dně mořském.

Širým mořem je ta část moří, která není ani mořem teritoriálním, ani mořem pobřežním. Žádná část širého moře není způsobilá býti okupována. To však neznamená, že na žádnou část širého moře se nemůže vztahovati normální místní rozsah platnosti žádného vnitrostátního právního řádu. Naopak, na širém moři platí právní řády všech států, které jsou subjekty mezinárodního práva.¹⁶⁾ Platnost právních řádů vnitrostátních po celé ploše širého moře je ovšem pouze virtuální. V konkrétním případě, který má býti právně posuzován, vylučuje právo mezinárodní platnost všech vnitrostátních právních řádů kromě jednoho, do jehož kompetence pak věc spadá v oboru normálního místního rozsahu platnosti jeho právního řádu.¹⁷⁾ Svoboda širého moře v naznačeném smyslu je obsahem normy obecného práva mezinárodního¹⁸⁾, jejíž schema zní: Jestliže stát A zasahuje do platnosti právního řádu státu B v místním rozsahu širého moře, porušuje právo mezinárodní. Zásada tato platí pro všechny státy navzájem a je možná proto, že platnost vnitrostátních právních řádů se může na širém moři projevovati jenom na lodi či letadle, anebo v úzké spojitosti s lodí a letadlem. Neustálá a nutná pohyblivost lodí i letadel je podmínkou pro možnost udržení této zásady, která vylučuje to, aby některý právní řád vnitrostátní projevovat svou platnost trvale na jednom a tomtéž místě širého moře tak, že by trvale vylučoval na tom místě možnost platnosti jiného vnitrostátního právního řádu. Podmořské kabely tu tvoří jenom zdánlivě výjimku, neboť představují prostorově tak úzký rozsah místní pravomoci vnitrostátních právních řádů, že ve skutečnosti zásadu svobody širého moře vůbec neomezují. Ostatně kabelů, jež by se nalézaly v prostorovém okruhu místní platnosti vnitrostátního právního řádu, dnes

¹⁶⁾ Proto nazývá Verdross širé moře Staatengebiet v protivě k neokupovanému území nikomu nepatřícímu, které nazývá Staatenloses Gebiet („Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft“ 1926, str. 178).

¹⁷⁾ Gidel, který rozlišuje mezi platností a účinností právního řádu, vyjadřuje tento stav tak, že na širém moři platí všechny vnitrostátní právní řády, avšak v každém případě, který má býti právně posuzován, pouze jeden z nich je účinný (který, to určuje právo mezinárodní); o. c. I. str. 229.

¹⁸⁾ Existenci této normy popírá jenom Stier-Somló (WVD, I, str. 781, heslo „Küstenmeer“).

již není. Na dně pod širým mořem položené kabely dnes podléhají vesměs partikulárnímu smluvnímu právu mezinárodnímu.

Obsah práv a povinností, plynoucích z normy o svobodě širého moře, není obecným právem mezinárodním přesně určen.

V nauce není ani jednotného mínění o tom, zdali se má k širému moři ve smyslu práva mezinárodního počítati dno a prostory pode dnem. Jedni, vycházejíce ze stanoviska, že podle obecného práva mezinárodního je přípustná okupace částí pevné země, jež nejsou pod suverenitou jiného státu, připouštějí možnost okupace dna širého moře i prostor pod ním.¹⁹ Jiní zase dovozují, že okupace dna širého moře obsahuje v sobě pojmově vždy nějakou úpravu toho dna a zdůrazňují, že každá úprava dna širého moře nutně omezuje jiné v naprosto volném jeho užívání, prohlašují okupaci jakékoli části dna širého moře za porušení normy mezinárodního práva obecného o svobodě širého moře.²⁰) Toto mínění nepochybně odpovídá více striktní mezinárodně právní zásadě svobody širého moře.

4. Je-li však otázka možnosti okupace dna širého moře více otázkou akademickou než praktickou, pravý opak je charakteristickou známkou nejistoty v posuzování tak zvaného pobřežního moře. Pobřežním mořem rozumí klasická nauka onu část moře, která na rozdíl od širého moře je pod suverenitou pobřežních států. S praktického hlediska je nejasnost pojmu pobřežního moře těžce pocítována proto, že není obecným právem mezinárodním určen jeho místní rozsah ani obsah oprávnění, jež v něm přísluší pobřežnímu státu a státům jiným. V oboru teoretickém pak jsou potíže s konstrukcí právního pojmu pobřežního moře a jeho vztahu k širému moři a k území pobřežního státu.

Ustanovení o třímílovém pásmu pobřežního moře je normou partikulárního práva mezinárodního s dosti rozsáhlou místní platností, nikoli však normou obecného práva mezinárodního. Stejně jako při zkoumání otázky vydržení v právu mezinárodním i tady se setkáváme se skutečností vyplývající ze samé podstaty zvykového práva: s neurčitostí, která kontrastuje velmi nápadně s přesností obdobných ustanovení psaného práva mezinárodního (viz na př. podrobná ustanovení mírových smluv po světové válce o nových státních hranicích, a to i tehdy, jdou-li v řece: čl. 30 mírové smlouvy versailleské). Protože moderní technické metody dovolují přesné určení místa té které události, jest

¹⁹) Verdross, o. c., str. 220.

²⁰) Gidel, o. c., I, str. 508.

nedostatek přesné obecné normy o pásmu pobřežního moře vážný. Vývoj otázky pobřežního moře však dává v podstatě dosud za pravdu Bynkershoekově formulaci z první polovice XVIII. století: *terrae potestas finitur ubi finitur armorum vis*. Není to ovšem formulace normy, ale je to vystižení pravé podstaty. *Armorum vis* neznámá také při moderním pojetí této zásady doštel pobřežních děl, který se dá téměř na metr vypočítati a v moři bójemi vyznačiti, nýbrž jakousi všeobecnou možnost výkonu suverenity ze státního území směrem k širému moři. Tato možnost ubývá tím více, čím více se vzdalujeme od státního území. Hranice není přesná, nýbrž plynulá.

Opět se tu setkáváme se stavem, který má za měřítko faktickou moc, za základ však onu zásadu obecného práva mezinárodního, podle které se dostává za určitých okolností legitimacy skutečně etablované moci.

Jen zhruba lze říci, že část pobřežního moře, která je blíže k pobřeží, je v okruhu normálního místního rozsahu platnosti vnitrostátního právního řádu s výjimkou t. zv. *iuris passagii innoxii*, kdežto část vzdálenější od pobřeží spadá do okruhu místního rozsahu platnosti právního řádu vnitrostátního jenom potud, pokud se některých norem týče (po stránce celní, zdravotní a pod.). To je logická konstrukce pojmu pobřežního moře v protívě k pojmu širého moře. Panující nauka však za pobřežní moře považuje jen tu část, v níž je normální platnost vnitrostátního právního řádu omezena jenom zmíněným právem pokojného průjezdu. Druhá část se nově nazývá přilehlým pásmem (*la zone contiguë*) a pod tím jménem se dostala též do návrhu kodifikační haagské komise roku 1930, ovšem jakožto část širého moře a nikoli součást moře pobřežního. Ustanovení o této přilehlé části, jež podle kodifikačního návrhu haagského neměla sahati dále než 12 mil od břehu, nejsou obsahem žádné normy obecného práva mezinárodního. Ani šířka pobřežního moře, jak již řečeno, není obecným právem mezinárodním přesně stanovena, avšak tu nejistota počíná teprve od třímílového pásma dále směrem k širému moři. Lze tedy míti za to, že poměry v třímílovém pásmu jsou v obecném právu mezinárodním upraveny předpisy o pobřežním moři. Pro určení normativního obsahu těchto ustanovení je nutné ujasnit si vzájemný poměr pojmu širého moře k moři pobřežnímu.

Ani tu není teorie jednotna. Jedni považují moře pobřežní za součást státního území pobřežního státu, za ponořenou část to-

hoto území.²¹⁾ Druzí hájí názor, že pobřežní moře je součástí moře širého, kterážto část však podléhá z důvodů vojenských, zdravotních a fiskálních i hospodářských výjimečně v zásadě právnímu řádu vnitrostátnímu.²²⁾ Konečně neschází ani třetí názor, podle něhož pobřežní moře není ani součástí širého moře ani částí státního území, nýbrž zvláštním pojmem.²³⁾

Považujeme-li pobřežní moře za součást státního území, musíme při určování obsahu pojmu pobřežního moře vycházeti se stanoviska, že pobřežní moře leží v okruhu normálního místního rozsahu právního řádu pobřežního státu. Platnost tohoto právního řádu jest omezena jednou pregnantní výjimkou v podobě *iuris passagii innoxii*, jež znamená povinnost dovoliti pokojný průjezd cizích (nikoli válečných) lodí. Tyto lodi samy při pokojném průjezdu zůstávají v okruhu normálního místního rozsahu právního řádu svojí vlajky.²⁴⁾

Považujeme-li pobřežní moře za součást moře širého, musíme při určování obsahu pojmu pobřežního moře vycházeti ze zásady svobody širého moře, omezené výjimkami ve prospěch výlučné platnosti právního řádu pobřežního státu v několika směrech. Moderní teorie a praxe formulují tyto výjimky tak, že pobřežnímu státu je vyhrazen výkon policie v nejširším slova smyslu: celní, zdravotní a navigační policie, možnost výhrady ve prospěch výlučného provozování kabotáže a pobřežního rybolovu vlastními příslušníky, opatření ve prospěch udržení vlastní neutrality; co do trestní jurisdikce platí však totéž, co bylo řečeno v předchozím odstavci. Výkonem žádného z těchto práv nesmí býti bráněno zásadně pokojnému průjezdu cizích (nikoli válečných) lodí.

K jednomu z těchto stanovisek jest nutno se přikloniti, neboť osamocený názor na zvláštní, samostatné postavení pobřežního moře, které by podle něho nesmělo býti považováno ani za součást širého moře ani za část státního území, neřeší žádné ze sporných otázek, vízících se k pojmu pobřežního moře.

Dnešnímu stavu mezinárodního práva nejlépe vyhovuje, považujeme-li pobřežní moře za součást státního území a tedy za

²¹⁾ Gidel, o. c. III., str. 168 a stanovisko haagské kodifikační komise z r. 1930.

²²⁾ Strupp, o. c., str. 172.

²³⁾ Greifswald, citovaný Gidelem na místě ad ²¹⁾.

²⁴⁾ Co do trestní jurisdikce, které tyto lodi v pobřežním moři podléhají, není přesného ustanovení obecného práva mezinárodního a tedy ani jednoty v praxi. S touto otázkou musí býti v úvaze o obecném právu mezinárodním počítáno jako s nevyřešenou.

okruh normálního místního rozsahu právního řádu pobřežního státu s výjimkou práva pokojného průjezdu cizích, neválečných lodí. Stojíce na tomto stanovisku máme naději, že v konkrétním případě se nám podaří vymeziti pojem pokojného průjezdu. Stojíme-li však na stanovisku zásady svobody širého moře též v pobřežním moři, jest nám vymezovati velmi široký pojem „výkonu policie v nejširším slova smyslu“. Naše řešení znamená presumpci ve prospěch platnosti právního řádu pobřežního státu, což je jediné správné podle obecného práva mezinárodního, které vytvořilo normu o pokojném průjezdu, nikoli však řadu norem o oprávněních pobřežního státu v neprospěch svobody pobřežního moře; kdežto pak obsah pojmu pokojného průjezdu zůstává a vždycky zůstane nezměněn jsa téměř totožný s obsahem normy o svobodě širého moře, a plikovaně na určité pravidlo, obsah pojmu policie v nejširším smyslu se neustále mění tak, jak se vyvíjí politický a sociální život, jakož i technika.

Normativní obsah pojmu pobřežního moře ve smyslu obecného práva mezinárodního jest tedy tento:

Jestliže stát A rozšíří normální místní rozsah platnosti svého právního řádu na neválečnou loď, projíždějící pod jeho vlajkou pokojně pobřežním mořem pobřežního státu B, jest stát B povinen strpěti toto rozšíření platnosti cizího právního řádu do okruhu normální místní platnosti vlastního právního řádu. Otázka omezení platnosti právního řádu pobřežního státu co do kriminální jurisdikce není obecným právem mezinárodním řešena a platí tedy presumpce ve prospěch platnosti právního řádu pobřežního státu.

Rozšíření platnosti právního řádu státu A do okruhu normální místní platnosti právního řádu státu B v jeho pobřežním moři je dovoleno jen tehdy, povoluje-li to právo mezinárodní.

5. Jiným prostředkem, kterým velmi zajímavě mezinárodní právo určuje, kdy je dovoleno rozšířiti platnost právního řádu mimo okruh jeho normální místní platnosti, je instituce státní příslušnosti. Pojem státní příslušnosti je vlastní všem právním řádům (ačkoliv pojmově státní občanství nepatří k podstatě státu jako takového.²⁵) V každém právním řádu však má jiný konkrétní obsah, daný souborem všech předpisů, jež se týkají výlučně povinností a práv osob, které považuje právní řád za vlastní státní příslušníky. Vypočítati tato práva a povinnosti naráží na nepřekonatelné potíže, protože by to znamenalo podle případ-

²⁵) Kelsen „Základy obecné teorie státní“ str. 52.

ného postřehu Isayova²⁶⁾ vykonati okružní cestu všemi právními institucemi. Nelze-li jich ani vypočísti, tož tím nemožnější jest srhnouti je do jednoho jediného pojmu nebo kategorie. To proto, že státní příslušnost není subjektivním právem, nýbrž skutkovou podstatou, která se stává předpokladem celé řady povinností a práv subjektivních,²⁷⁾ jednotlivými právními předpisy v každém případě zvlášť stanovených, a to i tehdy, když státní příslušník mešká mimo okruh normální místní platnosti právního řádu vlastního státu, to jest mimo vlastní státní území. V těchto případech právní řád určuje povinnostní subjekty některých norem tak, že částí podmiňující skutkové podstaty těchto norem je státní příslušnost. Je pak ve shodě s právem mezinárodním, když na takto určené subjekty se rozšiřuje platnost vlastního právního řádu i mimo vlastní státní území, s jedinou podmínkou: touto cestou nesmí býti uložen výkon exekučních právních aktů mimo státní území a nesmí býti vylučována kompetence toho právního řádu, v rozsahu jehož normální místní příslušnosti se takový subjekt právě nachází. To jest normativním obsahem pozitivní normy obecného práva mezinárodního o státní příslušnosti, která není logickým následkem nějaké immanentní vlastnosti právních řádů.²⁸⁾

O tom, kdo je příslušný určovati podmínky pro nabývání a pozbývání státního občanství, nemá obecné právo mezinárodní ustanovení, což jest vykládati tak, že vnitrostátní právní řády nejsou omezeny nijak v ustanovení těchto podmínek, pokud tak činí v normálním místním rozsahu svojí platnosti. To si dostatečně neuvědomují ti, kdož činí pokusy naléztí nějaké normy práva mezinárodního, jež by kompetenci vnitrostátních právních řádů v tomto směru nějak omezovaly a usměrňovaly. Autoři, kteří nedostatek norem toho druhu pociťují tíživě, snaží se tomuto — podle jejich názoru — nedostatku odpomoci umělou konstrukcí (pozitivní normu se jim nepodařilo naléztí, protože jí není). Tvrdí, že vnitrostátní právní řády jsou vázány normou

²⁶⁾ Isay „Die Staatsangehörigkeit der juristischen Personen“ 1907.

²⁷⁾ Weyr „Soustava čs. práva státního“ 1924, str. 421, Kelsen „Allgemeine Staatslehre“ 1925, str. 159. Podobně též Laband „Deutsches Reichsstaatsrecht“ 1919, str. 42.

²⁸⁾ Cestu logické argumentace toho druhu nastoupil Gidel v citovaném díle I, str. 228; buduje ji na rozdílu mezi platností a účinností právního řádu. Práví: Účinnost právního řádu státního se zásadně projevuje jenom na státním území. Platnost právního řádu státního nepřestává nijak na hranicích: tento právní řád platí dále pro ty, kdož jsou příslušníky, i když jsou na území jiného státu.

obecného práva mezinárodního v tom směru, že nesmí voliti předpoklady pro nabytí a pozbytí státní příslušnosti z c e l a libovolně.²⁹⁾ Tento směr považuje za nezbytné, aby byla nějakým způsobem vyloučena při výkonu zmíněné kompetence ú p l n á libovůle a aby se určování podmínek pro nabývání a pozbývání státního občanství dělo v rámci „všeobecně uznaných zásad“ iuris sanguinis a iuris soli.

Co se týče libovůle, je možno citovati jednoho z autorů tohoto směru, Leibholze, který ji definuje jako opak práva. Z této definice nutno v pravovědě vždycky vycházeti jako ze samozřejmého předpokladu. Libovůle je opakem práva. Nemůže tedy nikdy býti libovůlí to, co je stanoveno jako právo orgánem k tomu řádně příslušnou normou delegovaným. Je-li obava ze zcela libovolného určování podmínek pro nabytí a pozbytí státní příslušnosti lichá, je snaha po omezení volnosti v určování těchto podmínek na dvě zásady — dnes ve skutečnosti panující — to jest na ius sanguinis a ius soli, nepochopitelná. Neboť právě tyto dvě zásady stojí proti sobě v nejpříkřejším odporu a jim děkujeme za existenci bezdomovců i osob s dvojí státní příslušností, za příhody v praktickém životě, které jsou s lidského stanoviska nejvýše politováníhodné, právnicky pak neřešitelné. A přesto libovolné uplatňování kterékoli ze jmenovaných dvou zásad není onou libovůlí, které se tato škola bojí. Jeden z autorů tohoto směru, Kunz, prozradil, jakého druhu libovůle se obává. Prohlásil, že v případě dovolené naprosté libovůle každého státu při určování podmínek pro nabytí a pozbytí státní příslušnosti mohlo by dojíti k tak flagrantnímu případu, že by mohl na př. právní řád rakouský ve formě zákona podle ústavy řádně vydaného stanoviti, že určitým dnem nabývají rakouské státní účinnosti všechny osoby, jež mají v ten den řádné bydliště v Pekingu. Obavy podobného rázu mohou plynouti jenom z nepochopení významu pojmu státní příslušnosti v mezinárodním právu. Jak již řečeno, jedním předpokladem a současně podmínkou pro rozšíření platnosti právního řádu mimo jeho normální místní rozsah, tedy mimo jeho státní území, je státní příslušnost, to jest existující již státní příslušnost. Tato podmínka by ovšem nebyla splněna, kdyby rakouský právní řád rozšiřoval svoji platnost do normálního místního rozsahu platnosti čínského právního

²⁹⁾ Kunz „Problem der doppelten Staatsangehörigkeit“ v Zeitschrift für Ostrecht, 1928, str. 406. Leibholz ve WVD II, str. 589 (jenž cituje pro podporu svého stanoviska Zitelmanna a Triepla), v české literatuře Kučera „Mezinárodní základy cizineckého práva“ 1929, str. 29.

řádu a nemohl se při tom opřít o důvod k tomuto rozšíření právem mezinárodním uznáný. V takové rakouské právní normě by nebyla státní příslušnost součástí skutkové podstaty podmiňující, nýbrž součástí skutkové podstaty podmíněné. Šlo by tedy o jiný způsob rozšíření platnosti rakouského právního řádu do normální místní platnosti čínského právního řádu, než jaký dovoluje právo mezinárodní pomocí instituce státního občanství. Jelikož pak žádná jiná norma mezinárodního práva takový způsob rozšíření platnosti vlastního právního řádu nedovoluje, šlo by o rozšíření nedovolené, o porušení mezinárodního práva.

Pojem státní příslušnosti zahrnuje jak státní občanství osob fyzických a státní příslušnost osob právnických, tak státní příslušnost lodí, letadel, automobilů a pod.

Normativní obsah pojmu státní příslušnosti ve smyslu práva mezinárodního lze vyjádřit schematicky takto: Jestliže stát A rozšiřuje platnost svého právního řádu mimo normální okruh jeho platnosti za předpokladu, že právo nebo povinnost takto stanovená se týká subjektu, nadaného státní příslušností ke státu A, má to stát B, C atd. strpěti (za předpokladu, že se takto neukládá výkon exekučních právních aktů a že se nevyklučuje kompetence jiného právního řádu v místním rozsahu jeho normální platnosti).

6. Funkci rázu zcela protichůdného má v mezinárodním právu pojem pirátství. Pirátstvím se rozumí neoprávněný, násilný čin, spáchaný na širém moři soukromým plavidlem. Předmětem násilného činu může být plavidlo nebo letadlo. Podstatou součástí pojmu je loupežný úmysl. Právem každého státu je stíhati pirátství,³⁰⁾ povinností každého státu pak neuplatňovati svou kompetenci ke stíhání piráta — vlastního příslušníka, osvojuje-li si ji nad ním podle práva mezinárodního stát jej přistihnouti. Následkem tohoto přesunu kompetence mocí práva mezinárodního není však ztráta státní příslušnosti pirátovy, protože podmínky pro ztrátu státního občanství určuje výlučně příslušný vnitrostátní právní řád (není mi známo, že by v některém právním řádu bylo mezi těmito podmínkami uvedeno spáchaní zločinu pirátství).³¹⁾ Normativním obsahem pojmu pirátství podle práva

³⁰⁾ Někdy se konstruuje taková povinnost státních lodí podle práva mezinárodního (Pitt Cobbet, o. c. I, str. 298). Jistě neprávem.

³¹⁾ O ztrátě občanství u přistíženého piráta mluví Strupp v „*Eléments du droit international public*“, str. 165, ačkoliv pravá podstata věci je mu jasna, jak je vidno z poznámky (4) na téže straně, která je stylisována přímo ve smyslu teorie o rozhraničování jednotlivých právních řádů prá-

mezinárodního jest jedině toto: jestliže stát A stíhá podle vlastních právních předpisů příslušníka státu B, jehož přistihl na širém moři při pirátství a tamtéž anebo v pobřežních vodách státu C, D atd., či na území, jež není součástí žádného státu, zatkl, má stát B strpěti tento čin i když jinak je podle vlastního práva sám kompetentní stíhati takové činy vlastních příslušníků, spáchané takovým způsobem na širém moři (viz na př. § 36 našeho trestního zákona).

(Dokončení přístě.)

vem mezinárodním; praví: pirát „se nestává subjektem veřejného práva mezinárodního, jak věřili někteří autoři; není však ani jeho objektem. Je spíše objektem vnitrostátního práva státu jej se zmocnivšího, oprávněného podrobiti ho svému vnitrostátnímu právu“. Týž autor ve spisku „Theorie und Praxis des Völkerrechts“ 1925 na str. 50 nemluví o ztrátě občanství pirátova, nýbrž o Entnationalisierung des Piraten, což je nepřeložitelné, ale dosti vhodné. Dokonale normativní obsah pirátství vystihl Verdross, o. c. str. 157.